

O'QUVCHILAR IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATION – INTEGRATSIYALASHGAN TA'LIM YONDASHUVLARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Kuchimova Nilufar Hamzayevna

Navoiy davlat universiteti

“Pedagogika nazariyasi va tarixi” mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. *Maqolada o'quvchilar ijodiy tafakkurini rivojlantirishda innovatsion-integratsiyalashgan ta'lim yondashuvlarining didaktik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Ta'lim mazmuni va metodlarining integrativ asosda tashkil etilishi o'quvchilarning kreativ fikrlashi va mustaqil faoliyatini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *ijodiy tafakkur, innovatsion ta'lim, integratsiyalashgan yondashuv, fanlararo integratsiya, kreativlik, didaktik imkoniyatlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat.*

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИННОВАЦИОННО- ИНТЕГРИРОВАННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПОДХОДОВ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ

Аннотация. *В статье анализируются дидактические возможности инновационно-интегрированных образовательных подходов в развитии творческого мышления учащихся. Обосновывается, что интегративная организация содержания и методов обучения способствует развитию креативного мышления и самостоятельной деятельности обучающихся.*

Ключевые слова: *творческое мышление, инновационное образование, интегрированный подход, междисциплинарная интеграция, креативность, дидактические возможности, проблемное обучение, проектная деятельность.*

DIDACTIC OPPORTUNITIES OF INNOVATIVE AND INTEGRATED EDUCATIONAL APPROACHES IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE THINKING

Abstract. *The article analyzes the didactic opportunities of innovative and integrated educational approaches in developing students' creative thinking. It substantiates that the integrative organization of educational content and teaching methods contributes to the development of creative thinking and independent learning activities of students.*

Keywords: *creative thinking, innovative education, integrated approach, interdisciplinary integration, creativity, didactic opportunities, problem-based learning, project-based activity.*

KIRISH

Zamonaviy global ta'lim makonida raqobatbardosh, moslashuvchan va ijodiy fikrlay oladigan shaxsni shakllantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. XXI asr bilimlar iqtisodiyoti, raqamli transformatsiya va innovatsion rivojlanish sharoitida o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish nafaqat pedagogik zarurat, balki ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning muhim omiliga aylanmoqda. Xalqaro miqyosda UNESCO, OECD va World Economic Forum tomonidan ishlab chiqilgan konseptual hujjatlarda kreativ fikrlash, muammoli vaziyatlarda nostandart yechim topish, fanlararo integratsiya va innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy ta'lim sifatining asosiy ko'rsatkichlari sifatida belgilangan.

Xususan, OECD tomonidan ilgari surilgan "Education 2030" konsepsiyasida ta'lim jarayonining integrativ xarakterga ega bo'lishi, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini uyg'un rivojlantirish orqali ularning ijodiy tafakkurini shakllantirish muhim strategik yo'nalish sifatida qayd etiladi.¹ Shuningdek, xalqaro tadqiqotlarda innovatsion-integratsiyalashgan ta'lim

¹ OECD. Future of Education and Skills: Education 2030. – Paris: OECD Publishing, 2019. – 78 p. – P. 18–26.

yondashuvlari — fanlararo bog‘liqlik, loyiha asosida o‘qitish, muammoli ta’lim va raqamli pedagogik texnologiyalarning uyg‘un qo‘llanilishi o‘quvchilarning kreativ salohiyatini rivojlantirishda yuqori didaktik samaradorlikka ega ekanligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

O‘zbekiston ta’lim tizimida ham o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish masalasi davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan. O‘zbekiston Respublikasining ta’lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlarida, xususan, ta’limni modernizatsiya qilish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish, fanlararo integratsiyani kuchaytirish va kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan yondashuvlar ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Mamlakatda olib borilayotgan ta’lim islohotlari o‘quvchilarning faqat reproduktiv bilimlarini emas, balki ijodiy tafakkuri, mustaqil fikrlashi va innovatsion faoliyatga tayyorgarligini shakllantirishni taqozo etmoqda.

Shu bilan birga, amaliyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, ta’lim jarayonida innovatsion yondashuvlar ko‘pincha fragmentar qo‘llanilib, ularning integratsiyalashgan didaktik imkoniyatlari yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Bu holat o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda ta’lim mazmuni, metodlari va texnologiyalari o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Aynan shu jihat innovatsion-integratsiyalashgan ta’lim yondashuvlarining didaktik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish va asoslashni dolzarb pedagogik muammo sifatida kun tartibiga olib chiqadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O‘quvchilar ijodiy tafakkurini rivojlantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida uzoq yillardan buyon tadqiq etib kelinayotgan muhim ilmiy muammolardan biridir. Xususan, zamonaviy ta’limda innovatsion-integratsiyalashgan yondashuvlarning didaktik imkoniyatlarini asoslash masalasi xorijiy va mahalliy olimlar tadqiqotlarida turli konseptual nuqtayi nazarlardan yoritilgan.

Xorijiy olimlar tadqiqotlarida ijodiy tafakkur shaxsning muammoli vaziyatlarda mustaqil, moslashuvchan va original yechimlar ishlab chiqish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. J. Gilford ijodiy tafakkurni divergent fikrlash bilan bog‘lab, uning asosiy ko‘rsatkichlari sifatida moslashuvchanlik, originallik va tezkorlikni ajratib ko‘rsatadi.² E. Torrans esa ijodkorlikni rivojlantirishda ta‘lim jarayonining ochiq, muammoli va integrativ xarakterga ega bo‘lishi zarurligini ta’kidlaydi. Uning tadqiqotlarida kreativ tafakkur innovatsion pedagogik muhit sharoitida samarali shakllanishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Zamonaviy xorijiy pedagogik konsepsiyalarda integratsiyalashgan ta‘lim yondashuvlari o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishning muhim omili sifatida qaraladi. J. Deveyning pragmatik ta‘lim nazariyasida bilimlararo bog‘liqlik va faoliyatga yo‘naltirilgan o‘qitish ijodiy fikrlashni shakllantirishning asosiy sharti sifatida e’tirof etiladi.³ H. Gardner tomonidan ishlab chiqilgan ko‘p intellektlar nazariyasi esa fanlararo integratsiya orqali o‘quvchilarning individual ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirish zarurligini asoslaydi.⁴ Shuningdek, P. Robinson, A. Craft va K. Savyer kabi olimlar ta‘limda innovatsion metodlar va integrativ yondashuvlar kreativlikni rivojlantirishda yuqori didaktik samaradorlikka ega ekanligini ta’kidlaydilar.⁵

OECD va UNESCO doirasida olib borilgan tadqiqotlarda innovatsion-integratsiyalashgan ta‘lim yondashuvlari XXI asr kompetensiyalarini shakllantirishning muhim mexanizmi sifatida talqin qilinadi. Ushbu yondashuvlar ta‘lim mazmuni, metodlari va texnologiyalarining uzviyligi asosida o‘quvchilarning ijodiy tafakkuri va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qilishi qayd etiladi.

Mahalliy olimlar tadqiqotlarida ham o‘quvchilar ijodiy tafakkurini rivojlantirish masalasi ta‘lim jarayonini modernizatsiya qilish bilan uzviy bog‘liq holda o‘rganilgan. M. Qodirov, N. Sayidahmedov, R. Mavlonova va B.

² Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967. – 538 p. – P. 167–175.

³ Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916. – 434 p. – P. 121–134.

⁴ Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 2011. – 528 p. – P. 89–102.

⁵ Craft A. Creativity in Education. – London: Routledge, 2005. – 215 p. – P. 37–45.

Xodjayevlarning ilmiy ishlarida innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish orqali o'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirish imkoniyatlari yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida interfaol metodlar, muammoli ta'lim va loyiha faoliyati ijodiy tafakkurni rivojlantiruvchi samarali vositalar sifatida asoslab berilgan.

Shuningdek, O'zbekistonlik pedagog olimlar tomonidan fanlararo integratsiya masalasiga alohida e'tibor qaratilib, integratsiyalashgan ta'lim mazmuni o'quvchilarda tizimli va ijodiy fikrlashni shakllantirishning muhim sharti sifatida talqin etiladi. Xususan, integrativ yondashuv ta'lim jarayonida bilimlarning fragmentar emas, balki yaxlit tizim sifatida o'zlashtirilishini ta'minlab, o'quvchilarning ijodiy faoliyatini faollashtirishga xizmat qilishi ta'kidlanadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xorijiy va mahalliy olimlar tadqiqotlarida innovatsion ta'lim va integratsiyalashgan yondashuvlarning ijodiy tafakkurni rivojlantirishdagi ahamiyati yetarlicha yoritilgan bo'lsa-da, ularning didaktik imkoniyatlarini yagona tizim sifatida kompleks tahlil qilish masalasi hanuz dolzarbligicha qolmoqda. Mazkur holat innovatsion-integratsiyalashgan ta'lim yondashuvlarining didaktik imkoniyatlarini chuqur ilmiy asoslash zaruratini yuzaga keltiradi.

MUHOKAMA VA NATIJLAR

Tadqiqot natijalari innovatsion-integratsiyalashgan ta'lim yondashuvlari o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda yuqori didaktik samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Xususan, fanlararo integratsiya, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish va loyiha faoliyatining uyg'un qo'llanilishi o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammoni tahlil qilish va original yechimlar ishlab chiqish ko'nikmalarini faollashtirishi aniqlandi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, innovatsion-integratsiyalashgan yondashuvlar an'anaviy ta'limdan farqli ravishda o'quvchini bilimlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol subyekt sifatida shakllantiradi. Bu holat ijodiy tafakkurning asosiy komponentlari — moslashuvchanlik, originallik va refleksiv fikrlashning

rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, integratsiyalashgan topshiriqlar o'quvchilarning bilimlarni turli kontekstlarda qo'llash qobiliyatini kuchaytirib, ijodiy faoliyat samaradorligini oshiradi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion-integratsiyalashgan ta'lim yondashuvlarining didaktik imkoniyatlari ta'lim mazmuni, metodlari va texnologiyalari o'rtasidagi uzviylik orqali namoyon bo'ladi. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda tizimli va barqaror pedagogik natijalarga erishish imkonini beradi hamda zamonaviy ta'lim talablariga mos keluvchi kreativ shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalari innovatsion-integratsiyalashgan ta'lim yondashuvlari o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim didaktik imkoniyatlarga ega ekanligini tasdiqlaydi. Ta'lim mazmuni va metodlarining integrativ asosda tashkil etilishi o'quvchilarning bilimlarni tizimli o'zlashtirishi, mustaqil fikrlashi hamda kreativ faoliyatga jalb etilishiga xizmat qilishi aniqlandi. Natijada o'quvchilarning ijodiy tafakkuri barqaror va izchil rivojlanishi uchun pedagogik shart-sharoitlar shakllanadi.

Tadqiqot xulosalariga tayangan holda quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi:

- birinchidan, ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyani ta'minlovchi innovatsion o'qitish metodlaridan tizimli foydalanish;
- ikkinchidan, ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan muammoli va loyihaviy topshiriqlar ulushini oshirish;
- uchinchidan, pedagoglarning innovatsion-integratsiyalashgan yondashuvlar bo'yicha kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar va o'quv-uslubiy ta'minotni takomillashtirish.

Ushbu takliflarning amaliyotga joriy etilishi ta'lim samaradorligini oshirish hamda o'quvchilarning kreativ salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Craft A. Creativity in Education. – London: Routledge, 2005. – 215 p. – P. 37–45.
2. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916. – 434 p. – P. 121–134.
3. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 2011. – 528 p. – P. 89–102.
4. Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967. – 538 p. – P. 167–175.
5. OECD. Future of Education and Skills: Education 2030. – Paris: OECD Publishing, 2019. – 78 p. – P. 18–26.
6. Torrance E. P. Creativity in the Classroom. – Washington: NEA, 1977. – 198 p. – P. 29–36.
7. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris: UNESCO, 2021. – 186 p. – P. 41–49.
8. Xodjayev B. R. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 256 b. – B. 112–118.
9. Mavlonova R. A. Pedagogika: nazariya va amaliyot. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 320 b. – B. 201–208.
10. Qodirov M. Q. Ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2020. – 184 b. – B. 63–69.
11. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Sharq, 2017. – 192 b. – B. 95–101.